

ГОТФРИД
ЛАЙБНИЦ

МОНАДОЛОГИЯТА

Четириезично издание, допълнено с
Принципи на природата
и благодатта, основани на разума
и места от *Теодицея*, посочени от автора

Превод
Лидия Кондова

Редактор
Димитър Денков

Студия
Димитър Денков, Лидия Кондова

Библиотека

Тезаурус

№ 1	Уилям Шекспир	<i>Великите трагедии</i>
№ 2	Мирча Елиаде	<i>Трактат по история на религиите</i>
№ 3		<i>Книга на мъртвите</i>
№ 4	Мирча Елиаде	<i>Шаманизмът и архаичните техники на екстаза</i>
№ 5	Мирча Елиаде	<i>Йога. Безсмъртие и свобода</i>
№ 6	Леонардо	<i>Трактат за живописиста</i>
№ 7	Марина Цветаева	<i>Живот в огъня</i>
№ 8		<i>Попол Вух. Древните истории на Киче</i>
№ 9	Платон	<i>Държавата</i>
№ 10	Николо Макиавели	<i>Владетелят</i>
№ 11	Освалд Шпенглер	<i>Залезът на Запада, т. 1 и 2</i>
№ 12	Джеймс Фрейзър	<i>Златната клонка, част 1 и 2</i>
№ 13	Цао Сюецин	<i>Сън в алени покои, т. 1</i>
№ 14	Франсоа Волтер	<i>Векът на Луи XIV, т. 1 и 2</i>
№ 15	К. Станиславски	<i>Работата на актьора, т. 1</i>
№ 16	Барух Спиноза	<i>Етика</i>
№ 17	А. С. Брадли	<i>Шекспировската трагедия</i>

Съдържание

Монадологията: ontotheologia more stereometrico в биографичен контекст	7
<i>Димитър Денков, Лидия Кондова</i>	
Принципите на философията или Монадологията.....	61
Принципи на природата и благодатта, основани на разума	183
Разсъждение за съобразността на вярата с разума	197
Опити за справедливостта на Бога и за свободата на човека в произхода на злото (Опити за Теодицея)	199
Съкратено изложение на полемиката, сведена до формата на аргументи	245
Готфрид Вилхелм Лайбниц – живот в дати.....	249

Монадологията: ontotheologia more stereometrico в биографичен контекст

ВЪВ ФИЛОСОФИЯТА КАТО „ЧИСТО МИСЛЕНЕ“ извън историко-биографичен контекст, бездруго рядко обсъждан при издребняването на науките, обикновено се подминават условията, довели до едно от най-влиятелните онтологически построения на Новото време: *Монадологията*. Изобщо проблемът за онтологията, с който по-късно и най-вече в Германия ще се злоупотребява тъй много от Кант до Хайдегер, се поставя благодарение на това популярно и донякъде случайно произведение. Откъм научните спорове към края на XVII в. и живота на Лайбниц то обаче е твърде специализирано и напълно необходимо. В разностранното разглеждане на старата идея за монада тук се разгръща онтологията, водена от убеждението за предустановената хармония във Вселената. Това я прави и фундаментална онтология, каквато впрочем е всяка, която претендира за всеобясняващо учение за съществуването. Утвърждаването на тая онтология дължим на Кристиан Волф: неговата просветителска систематизация на Лайбницовите възгледи назовава с тоя неологизъм през 1730 г. априорната наука за съществуващо като такава; иначе сама-

та дума е въведена от Гоклениус през 1613 г. за име на първата метафизика.¹

Монадологията е нещо повече от онтология или първа метафизика; параграфите ѝ убедително очертават областта на философията, оспорвана между научното знание и религиозните и етически вярвания. Бърtrand Ръсел, чиято *История на Западната философия* започва с подобна демаркация, признава: „чувствах, както сигурно са чувствали много други, че *Монадологията* е своего рода вълшебна приказка, може би свързана, но напълно произволна“, обаче така, че „тая видимо фантастична система може да бъде изведена от няколко прости предпоставки, с които, заедно с направените от Лайбниц изводи, ще се съгласят много, ако ли не повечето философи“.²

Сравнението с колективни жанрове, каквито са вълшебните приказки, несъмнено поставя Лайбниц по-високо, отколкото правят негови преки наследници във философията, оприличаващи работата му с авторски измислици. За немския трансцендентален идеализъм, произлязъл от критическо преписване на Лайбницована онтологическа картина, тя не е никак убедителна. Според Хегел „сами по себе си Лайбницовите мисли не показват никаква взаимовръзка; неговата философия изглежда съставена от предположения, които той прави и които следват едно след друго. Предположенията му се явяват като произволни представи, като метафизически роман; човек се научава да ги цени, когато види какво той е искал да избегне с тях. [...] Това е една метафизика, която изхожда от

---

¹ Cf. Chr. Wolf, *Philosophia Prima sive Ontologia/ Erste Philosophie oder Ontologie, nach der wissenschaftlichen Methode behandelt, in der die Prinzipien der gesammten menschlichen Erkenntnis enthalten sind*, Lateinisch-Deutsch, übersetzt Dirk Effertz, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 2005.

² B. Russel, *A Critical Exposition of the Philosophy of Leibniz*, Cambridge, At the University Press, 1900, p. VI–VIII.

ограничено разсъдъчно определение [...] Това е една изкуствена система, която е основана на разсъдъчните категории на абсолютното битие на множествеността, на абстрактната единичност.¹

Зад *Монадологията*, в която се явява „другата страна на Спинозистката среда, индивидуалността, битието за себе си, монадата, но като мислена, а не като Аз, не като абсолютно понятие“², стои преди всичко жизнен път, с чието недовижда-не се подминава разбирането и на мисловния. Вманиачената философска традиция за „иманентно представяне на мисълта“, чийто най-точен израз е Хайдегеровото изчерпване на биографията на Аристотел с „родил се, работил, умрял“, рядко се спира на него. Тази традиция донякъде се разчупва от двамата най-ярки привърженици на Лайбниц, на които се дължи възстановяването на изключителното му място във философията – Лудвиг Фойербах и Бъртранд Ръсел. Те преодоляват пренебрежителното отношение към биографията му при осмисляне на философското дело, преценявано иначе откъм мегаломанските дори в дребнавостта си опити да се създаде пълна система на знанието в *Разумниците* на Кристиян Волф³ или

¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie, hg. v. Karl Ludwig Michelet, Berlin 1833–1836, in: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Werke in zwanzig Bänden. Band 20, Frankfurt am Main 1979, S. S. 238, 255.

² Ebenda, S. 233.

³ Особено в първата книга от поредицата *Разумни мисли за Бог, света и душата на човека, а също и за всички неща изобищо, споделени за любителите на истината*; вж. Vernünfftige Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen, auch allen Dingen überhaupt, den Liebhabern der Wahrheit mitgetheilet, Halle, 1720; до 1752 г. тя има десет издания в Хале, Франкфурт и Лайпциг.

представяно пародийно от доктор Панглос във Волтеровия *Кандид или оптимизмът*.¹

За Фойербах определящ е плуралистичният субстанциализъм, несъмнено следствие и от открития, доверчив до наивност характер на Лайбниц. *Монадологията* изразява необходимото единство в националните облици на философията чрез автора си. Той е „точният образ и подобие на своята монада, чиято същност е да съдържа и отразява в себе си по идеален начин всички останали същества и да стои в идеална връзка и отношение с всички неща“.² Ръсел разглежда Лайбниц преди всичко като математик и логик без собствен *opus magnum*, ако не се брои действителното му постижение – цялостният живот, в чиято пъстрота въпросът за големите творби е маловажен.

Това изглежда напълно оправдано за *Монадологията*, появила се към края на Лайбницовия живот и преценявана след това откъм по-обстойните произведения, писани преди нея, но излезли по-късно във вече заложен от нея контекст на подразбирането им. Подобна инверсия нерядко изкривява разбирането и го подчинява на предразсъдъци, един от които е обобщаването на цялостното дело под въведена от него мисловна фигура или понятие. Както Декартовото *cogito* затъмнява *Правилата за ръководство на ума*, макар да би било невъзможно без тях, така и учението за монадите обобщава Лайбницовата философска доктрина, систематично изложена в по-късно публикуваните, но по-рано написани *Нови опити върху човешкия разум* без центриране в един характерен термин.³

---

¹ Вж. Фр. Волтер, *Кандид или оптимизмът* във Волтер, *Философски новели*, Народна култура, София, 1972, с. 153.

² L. Feuerbach, *Geschichte der neueren Philosophie; Darstellung, Entwicklung und Kritik der Leibniyschen Philosophie*; in Ludwig Feuerbach, *Gesammelte Werke*, Akademie Verlag, Berlin, 1969, Bd. 3, S. 21.

³ Г. В. Лайбниц, *Нови опити върху човешкия разум*, Наука и изкуство, София, 1974; в превода на Тома Томов и редакцията на М. Марков *l'entendement humain* е дадено като *човешки разум* най-вероятно в

Същевременно днес знаем за Лайбниц и философията му доста повече, отколкото той е знаел за себе си и за нея дори ако е протоколирал мислите си по дни в грамада от писма, дневници, бележки и фрагменти. Веднъж това се дължи на самия Лайбниц, чийто архив е поддържан с библиотечарска страст, отговорност на учения и самочувствие на откривател, свел безброя на интересуващите го проблеми до предлаганите от него „необходимо разумни“ и сравнително кратки решения; втори път – на технически по-лесния ни достъп до тая грамада, която надали винаги му е била под ръка в архивите и в паметта му.¹ От гледище на отделните науки Лайбницовите интереси и решения са разхвърляни в математиката, метафизиката, инженерно-техническите науки, военното дело, медицината, биологията, геологията, рудодобива, правото, икономиката и т.н.² Това, което ги прави цялостно дело, е постоянното търсене на единство между теория и практика – девиз,

---

съответствие с *An Essay Concerning Human Understanding* на Джон Лок, преведено у нас с *Опит върху човешкия разум*, Наука и изкуство, София, 1972, макар и в двата случая да става дума за разсъдъчна способност. Срвн. Gottfried Wilhelm Leibniz, *Nouveaux Essais sur l'entendement humain*, Ernest Flammarion, 1921.

¹ На този архив се основава пълното издание Gottfried Wilhelm Leibniz, *Sämtliche Schriften und Briefe*, Hrsg. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften und der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, в голяма част достъпно в електронен вид. По-нататък се дава като АА със съответно съчинение, том и страница.

² В характерния стил на юбилейните чествания през 2014 г. на 300 годишнината от *Монадологията* на Лайбниц се приписа всевъзможно влияние върху най-различни науки и съвременни теми: от географията през информатиката до квантовата телепортация, както и се препояви естественото убеждение на всяко съвремие, че именно то може да разбере напълно миналото. Вж. особено Hartmut Hecht, *300 Jahre Monadologie – Die Zeit, Leibniz zu verstehen, ist gekommen* (Vortrag in der Klasse für Sozial- und Geisteswissenschaften am 10. April 2014) in: Leibniz Online, Jahrgang 2014; Zeitschrift der Leibniz-Sozietät e. V: <http://leibnizsozietat.de/wp-content/uploads/2014/05/hecht.pdf>

който стои на благородническия му герб и на Берлинската академия, създадена от него.

Особена препоява на това по-общо знание е натрапваното тъждество между авторова биография и исторически най-известна творба. Това съвсем не означава, че най-известната творба е най-ценената от автора ѝ. Но тъкмо защото бива разглеждан през нея, се явява исторически обективната илюзия да го разбираме чрез нея по-добре, отколкото сам се е разбирал. Това е необходимост, според която можем да обясним по-добре схващанията му с оглед на знанията, които са се натрупали след него. Не става въпрос за някаква насилена модернизация, а за неоспоримия факт, че научната ориентация дори в история на философията по необходимост предполага по-добри хипотези и обяснения от вече направените. Същото се отнася и до заглавието на тая „основна“ творба, което сякаш обобщава смисъла ѝ за философията, когато е дадено случайно и по-късно не от самия автор; примерът с *Метафизика* на Аристотел е достатъчно основание за убедителност на подобно твърдение и за *Монадологията* на Лайбниц.

Историкобиографичният контекст, от който извират движещите сили в мисленето, довели до *Монадологията*, може да се представи „монадично“ в едно цезурно събитие от живота на Лайбниц. След него философското дело по необходимост ще се отъждестви с това късно произведение, чието заглавие не е дадено от автора му, а старото понятие за монада ще придобие нов и почти еднозначен философски смисъл, разгърнат от Лайбниц. Не е трудно около събитието да се създаде документален роман, чиито основни герои ще са най-великите учени от първия век на Просвещението – Нютон и Лайбниц, а покрай тях и призраците на Раймунд Лулий, Рене Декарт и Блез Паскал ще се появяват братята Бернули, маркиз Лопитал, Спиноза, Лок, Малбранш, Кларк, Томазиус, Олденбург, крал Георг, принцеса София, принц Ойген Савойски, цар Петър I Велики, членове на кралски научни дружества и академии, па-

рижки и лондонски механици и занаятчии, лекари и инженери, полеви офицери и специалисти по източни езици, особено китайски, наред с много други „духовни атоми“ в сюжетно предустановена хармония. Изглежда само в такъв роман може да се пресъздаде не абстрактна единичност и неминуемата рапсодичност на философски и научни образи и представи, а центърът, който движи мисли и дела в тяхната взаимовръзка: самият Лайбниц, сведен до един разривен момент в живота му. Несъмнено това е идеализация на биографичен факт, подобен на монадата – духовен атом, в който се отразява всичко от всички предишни и следващи мигове от историята на Вселената.

За представянето на тая важна за разбиране на *Монадологията* биографична фигура, която събира в себе си едно мисловно дело и наподобява монадата, помага връщането към споменатото цезурно събитие в живота на Лайбниц. Две години след него ще се яви *Монадологията*, в чийто § 36 стои: „Има безкрайност на фигурите и на настоящите и отминалите движения, които встъпват в действащата причина за моето настоящо съчинение; и има една безкрайност от малки склонности и намерения на моята душа, настоящи и минали, които встъпват в целевата причина.“

Колкото и да е произволно разбирането чрез вживяване в събитие от чужда биография, нека си позволим опита за вникване в част от безкрайността на тия настоящи и минали склонности и намерения на неговата душа.¹

---

¹ Вилхелм Дилтай, комуто се приписва тоя „ненаучен“ метод на историко-философско изследване, не отива много по-далече от Хегел в оценката си за Лайбниц. Той разхвърля делото му в твърде широкия исторически контекст на Просвещението, при което е несъмнена „трагедията на живота му“ – да не разбира времето си, да се заплита в интриги и да не може да осъществи планове си „от най-различно естество, които така са заплетени и завързани, че наблюдателят трудно би преценил какво за него е средство и какво цел в един и същи